
INGEBOEKT

EEN GEBREKKIG ZUIDNEDERLANDS WOORDENBOEK

Walter de Clerck : *Nijhoffs Zuidnederlands Woordenboek.*
M. Nijhoff, 's-Gravenhage/Antwerpen 1981. XXXIX en
854 blz. 1.595,- fr.

Bij de uitgever van Van Dale is onlangs een op het eerste gezicht indrukwekkend woordenboek verschenen : het ZNWB. Dik, mooi wit papier, fraaie lay-out. Maar als je het wat grondiger onderzoekt, valt er heel wat aan tegen.

1. Hoewel de auteur in zijn inleiding uitdrukkelijk zegt dat hij zich niet op een normatief standpunt wil plaatsen, doet hij dat impliciet toch. Het ZNWB wil uitsluitend die taalverschijnselen in Vlaams - België beschrijven "die afwijken van het Algemeen Nederlands of de standaardtaal". Het begrip afwijken suggereert immers altijd een norm, een maat ten aanzien waarvan afgeweken wordt. Het gevaar is niet denkbeeldig dat sommige gebruikers van het ZNWB ten onrechte zullen besluiten dat sommige woorden "fout" zijn want "ze staan in het ZNWB".

Het is daarom ook jammer dat de auteur in zijn inleiding van 39 blz. geen ruimte heeft gereserveerd om uit te leggen wat hij verstaat onder "Algemeen Nederlands" of "standaardtaal". Zo had hij er bijvoorbeeld op kunnen wijzen dat "standaardtaal" niet een monolitisch blok is, maar dat daar ruimte in is voor regionale, sociale en situationele variatie. Anders gezegd, uit de definities en de beschrijving van de woordenboekopzet in de inleiding, en uit de gehanteerde aanduidingen, blijkt dat de auteur weinig of geen gebruik heeft gemaakt van de inzichten die de (Vlaamse en Nederlandse) sociolinguïsten over taalvariatie en taalpolitiek in de laatste 15 of 20 jaar hebben aangebracht. Op dit punt schiet het ZNWB zeker voor de Vlaamse gebruiker schromelijk tekort.

Op het Zuidnederlands heeft W. de Clerck, die als Vlaming hoofdredacteur is bij het Woordenboek der Nederlandse Taal (WNT), wel een vreemde visie : "De taal die men in Vlaams-België kan horen, is het resultaat van anderhalve eeuw taalgeschiedenis met drie basiselementen : Frans, Nederlands en dialecten". Dit is toch waanzin ! Hij suggereert hier dat de Vlaamse dialecten geen Nederlandse dialecten zouden zijn. En de taal in Vlaams-België is niet het resultaat

van 150 jaar, maar van vele eeuwen taalgeschiedenis. De hier geciteerde openingszin van het ZNWB reveleert een op zijn minst vreemde houding tegenover het Zuidnederlands.

2. De auteur heeft een groot aantal Zuidnederlandse teksten laten lezen door Noordnederlanders, en ze laten aanstrepen wat zij meenden geen Algemeen Nederlands te zijn. Ook zijn een aantal woorden opgenomen die uit BRT-uitzendingen en uit toevallige gesprekken opgetekend werden. Om de woorden die je op die manier bij elkaar bijeen krijgt op een betrouwbare wijze te kunnen interpreteren (bv. is dit echt algemeen Zuidnederlands ?) zou je die woorden aan een groot aantal Noord- en Zuidnederlandse informanten moeten voorleggen. Dat is jammer genoeg niet gebeurd. Het resultaat is dat de aanduidingen over het woordgebruik vaak niet betrouwbaar zijn. Verderop komen we daarop terug.

De selectieprocedure zal wel voor gevolg hebben dat de meest frequente Zuidnederlandse woorden betraapt werden. De minder frequente woorden vallen dan door de mand. Als je die wil naslaan zal je als gebruiker bij een ander woordenboek te rade moeten gaan : Van Dale, Heidebuchel, Paardekooper, Cockx enz. Het ZNWB beschrijft, ja u leest goed, niet meer dan 4.870 woorden (met de vormvarianten inbegrepen zijn er wel 9.646 ingangen). Voor een woordenboek van deze omvang en deze prijs is dat toch wel erg weinig. De opvulling van het woordenboek gebeurt door het opnemen van talloze citaten, zogenaamde bewijsplaatsen.

Als gebruiker van een woordenboek heb je echter geen behoefte aan bewijzen dat het woord voorkomt ; wel heb je behoefte aan illustraties van het gebruik van een bepaald woord. Het lemma pol beslaat een volledige kolom, d.i. een volledige halve bladzijde, die bijna volledig gevuld wordt met niet terzake doende citaten van Walschap, Wachters, Vermeyen, Durnez enz. Van de citaten lijkt dus misbruik gemaakt om het woordenboek op te blazen en veel dikker te maken dan nodig was.

Bij wijze van steekproef heb ik het ZNWB voor de lemmata van pommelee tot por vergeleken met Van Dale en Heidebuchel. Het ZNWB geeft hier 15 lemmata, en Heidebuchel 27 ! Het ZNWB heeft daarbij 4 woorden die Heidebuchel niet geeft ; Heidebuchel geeft er 14 die het ZNWB niet geeft. En van de 15 woorden uit het ZNWB staan er 11 in Van Dale. Als je uit zo'n beperkte steekproef zou mogen veralgemenen, zou je kunnen stellen dat je het ZNWB niet meer nodig hebt als je Van Dale en Heidebuchel al hebt !

Het mag dan ook geen verbazing wekken dat er in dit ZNWB nogal wat woorden ontbreken. Toevallig stootte ik op de volgende ontbrekende woorden : aframmelen (= snel opzeggen, afranselen), wielertoerist (of is dat ook AN ?), mits te + infinitief (bv. mits te betalen), rijzen (= glijden), kan (bv. 1ste kan = 1ste kandidatuur), pens (= buik), geaccidenteerd (= hellend), filet américain, vage grond (= onbebouwde grond), wagen (= auto, of is dat ook AN ?), tekenen (= ondertekenen), overlaatst (= onlangs). Het ZNWB biedt zo de mogelijkheid om het SCRABBLE-spel op een nieuwe manier te spelen : met Zuidnederlandse woorden die niet in het ZNWB staan.

De vraag rijst dan ook wat eigenlijk de functie van het ZNWB is of moet zijn. De auteur zegt zelf : "Het ZNWB beoogt een zo volledig mogelijke beschrijving van de min of meer algemeen voorkomende Zuidnederlandse taalverschijnselen". Maar is dat wel wat een gebruiker in het woordenboek wil vinden ? Een Vlaming zal het ZNWB wellicht als vertaalwoordenboek willen gebruiken : wat is de AN-term voor dit woord ? Een Nederlander (en heel wat Vlamingen !) daarentegen zal eerder willen weten wat een bepaald woord dat hij leest of hoort betekent. Maar dan heeft de gebruiker behoefte aan een woordenboek dat zoveel mogelijk woorden opneemt, ook al zijn ze geen algemeen Zuidnederlands of hebben ze geen hoge frequentie.

Terloops stel ik vast dat de auteur zijn bedoeling om zich te beperken tot wat algemeen Zuidnederlands is, d.w.z. woorden die in twee of meer provincies aangetroffen zijn, niet waarmaakt. Het ZNWB bevat een aantal woorden die ikzelf helemaal niet ken. Maar heel wat andere woorden, die ik ook niet ken, staan er niet in.

3. Een volgend punt is de vraag wat de informatie in een lemma waard is. Geeft een lemma voldoende informatie ? Is die informatie correct ? Is ze betrouwbaar ?
De volgende informatie wordt gegeven :
  1. spelling- en/of vormvarianten ;
  2. woordsoort en grammatische gegevens ;
  3. etymologie ;
  4. de vermelding of het woord in de Woordenlijst van 1954 voorkomt ;
  5. gegevens over het gebruik, d.w.z. taalkringen, gevoelswaarde, gebruikssfeer, geografische spreiding e.d.m. ;
  6. betekenisomschrijving ;
  7. evtl. opmerkingen, waarbij vooral de belangrijkste verschillen met het gebruik in de standaardtaal worden toegelicht ;
  8. voorbeeldzinnen (citaten) waarin het gebruik van het woord geïllustreerd wordt.

De grammatische informatie is beperkt gehouden : woordsoort, genus, meervoudsvorm, transitief of intransitief werkwoord. Ander grammatische informatie ontbreekt : wordt een werkwoord met hebben of zijn vervoegd ? kan een voegwoord of voorzetsel ook met te + infinitief ? kan een transitief werkwoord ook zonder direct object ? welke voorzetsels horen bij een werkwoord ? Als het de bedoeling van het ZNWB is het Zuidnederlands te beschrijven, dan blijft de beschrijving op dit punt wel erg beperkt.

De gegevens uit punt 5 zijn niet altijd betrouwbaar. Bij een aantal woorden wordt aangegeven dat ze "gewestelijk" zijn, d.w.z. dat ze niet algemeen Zuidnederlands zijn. Maar het woordenboek bevat heel wat woorden die de aanduiding "gewestelijk" niet krijgen, maar die beslist niet algemeen Zuidnederlands zijn : bv. doening (handelwijze), drum (dichte menigte), gemollig (mollig), jokken (stoeien), pozen (pauzeren), priegel (pak slaag) enz. Aanduidingen in verband met de gebruiksfrequentie doen erg impressionistisch aan, en lijken me geregeld twijfelachtig : bv. hesp, gewestelijk veelal heps.

4. Als we de informatie bekijken die per lemma gegeven wordt, valt het ook weer op hoe onduidelijk het is welke taal dit woordenboek eigenlijk wil beschrijven. Dezelfde onduidelijkheid spreekt uit de woordselectie. In feite bevat het ZNWB o.a. :

- algemeen voorkomende Zuidnederlandse woorden die een Vlaming ook gebruikt als hij standaardtaal wenst te spreken (of te schrijven) ;
- algemeen voorkomende Zuidnederlandse woorden die een Vlaming niet gebruikt als hij standaardtaal wenst te spreken (of te schrijven), of die hij in zijn standaardtaal in sommige situaties wel en in andere niet gebruikt ;
- woorden die betrekking hebben op specifieke Belgische instellingen (bv. regent, licentiaat, observatiegraad) ;
- uitsluitend gewestelijk voorkomende woorden ;
- gewestelijk of algemeen voorkomende Zuidnederlandse woorden die ook in Noord-Nederland gewestelijk of in substandaardtaal voorkomen ;
- woorden die ook in Nederland voorkomen, zij het dat ze daar als afwijkend opgevat kunnen worden (bv. grootstad) ;
- dialectwoorden uit romans van sommige schrijvers (bv. E. Claes, F. Timmermans, L.P. Boon).

Vermoedelijk zitten er nog andere categorieën woorden in. De auteur heeft pogingen gedaan om over deze categorieën aanduidingen te geven. Jammer genoeg doet hij het niet overal, en zijn de aanduidingen niet altijd betrouwbaar.

5. In zijn voorwoord schrijft de auteur dat het ZNWB "slechts een aanzet een beginpunt" is. Als er mettertijd aan een nieuwe editie gewerkt wordt, zal het concept van het ZNWB op een aantal punten zeer grondig herzien moeten worden :

- De auteur zal zich moeten afvragen welke informatie gebruikers van het woordenboek in het boek willen vinden.
- De auteur zal zich moeten afvragen welke informatie Vlamingen erin willen vinden, en welke Nederlanders.
- De auteur zal serieus rekening moeten houden met de regionale, sociale en situationele taalvariatie.
- De auteur zal met een goed gedefinieerd concept standaardtaal moeten werken. Dat houdt in dat hij taalpolitiek stelling moet nemen. Geen stelling nemen - wat hij nu doet - betekent in feite wel stelling nemen, en wel in conservatieve zin.
- De auteur zal bij een groot aantal mensen te rade moeten gaan om betrouwbare uitspraken over het gebruik van de woorden te kunnen doen.

6. Ik ben ervan bewust een weinig lovende kritiek te hebben geschreven. Daarmee sta ik niet alleen. Mark Baeyens (Onze Taal 51-7/8, juli 1982) en Guido Geerts (Kultuurleven 49-3, 1982) hebben evenzeer op fundamentele tekorten gewezen. Voor mij is dit woordenboek veel te vroeg gepubliceerd.

Met dit woordenboek zullen Noordnederlandse cabaretiers tot ons plezier in staat zijn zinnestjes in het "Vloms" te produceren die wij Vlamingen niet als Vlaams zullen kunnen herkennen.

Fr. Daems, Bieststraat 160, 2970 Hever.